

орієнтуватися в ньому? У цьому йому допомагає третій компонент пізнавальної сфери – ставлення. Річ у тім, що дорослі пізнають світ розумом, діти – емоціями. Для дорослих людей первинним є інформація, ставлення – вторинним. Для дітей все навпаки: ставлення – первинне, інформація – вторинна. Емоційно-почуттєве пізнання світу має першочергове значення для розвитку пізнавальної сфери дитини дошкільного віку, для процесу його світобачення та власного розвитку.

Починаючи з 6-7 років у дітей з'являється нова форма спілкування, така як позаситуаційно особистісна. Дана форма спілкування служить для пізнання соціального світу людей. При цій формі спілкування предметом для обговорення є людина. В її основі закладена потреба дитини у спілкуванні, в емоційній підтримці. Дорослий в очах дитини володіє високою компетентністю і є взірцем для неї. Норми поведінки та стиль взаємовідносин дорослого, дитина сприймає як вказівку для дій і по аналогії будує свій власний стиль спілкування. Тобто світ дорослого, який бачить дитина складається з норм поведінки та соціальної ролі чоловіків та жінок, дорослий для дитини характеризується за зовнішніми ознаками.

Проаналізувавши дослідження науковців з цієї проблеми можна зробити висновок, що формування у дітей старшого дошкільного віку узагальненого уявлення про світ дорослих має свої особливості, а саме: формування узагальненого уявлення про світ дорослих має здійснюватись через призму вікових та індивідуальних особливостей дитини; дитина має бути суб'єктом своєї діяльності, включатись в неї у відповідності до своїх потреб, актуалізація цих потреб є завданням вихователя; діяльність дошкільного закладу має відбуватися у систематичній співпраці з сім'єю.

І. М. Мачуська

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФІЛАКТИКИ НАСИЛЬСТВА НАД ПІДЛІТКАМИ У НЕПОВНІЙ СІМ'Ї

Насильство щодо підлітків у нашому розумінні – це дії або бездіяльність, які застосовуються однією стороною над іншою з метою фізичного, психічного задоволення. Зокрема, психічне (емоційне) насильство щодо підлітків – це будь-яка дія, що викликає у дитини стан емоційної напруги, піддаючи небезпеці віковий розвиток її емоційного життя. Фізичне насильство щодо підлітків – це навмисні дії, що викликають у них відчуття фізичного болю. Соціокультурними детермінантами насильства щодо підлітків є нерозуміння суспільством насильства як соціальної проблеми; неефективна превентивна політика держави; відсутність у суспільній свідомості чіткої оцінки фізичних покарань, психічних образ; демонстрація насильства через засоби масової інформації; недосконале законодавство.

За сучасних умов українське суспільство потребує зміцнення виховної функції української родини, її орієнтації на життєво важливі загальнолюдські та національні цінності, що найповніше виявляються в ідеалах самої сім'ї, праці, культурі. Однак сім'я сьогодні не спроможна самотійно вирішити це завдання; доволі часто її ціннісні орієнтації мають хибне спрямування, що повною мірою позначається на дитині, її становленні та розвитку як особистості. У неповних

сім'ях частіше жінки самі виховують дітей. Неповна сім'я, при всій жертвовності й героїчних зусиллях матері, не може забезпечити повноцінних умов соціалізації дитини, під якою психологи розуміють звичайно весь процес входження його в соціальне середовище, пристосування до нього, освоєння соціальних ролей і функцій.

Дослідження показують, що самотня мати має більше виражену установку на виховання дітей, ніж мати в повній родині. Процес виховання і вся система відносин матері з дітьми емоційно більше насичені. Мати прагне своїм впливом, своєю любов'ю, своєю турботою компенсувати те, що, на її думку, діти не одержують через відсутність батька. Стосовно дітей така мати займає охоронну, контролюючу, стримуючу ініціативу позицію. Це сприяє формуванню емоційно ранимої, безініціативної, несамотійної, що піддається зовнішнім впливам, "ззовні керованої" егоїстичної особистості.

Необхідно враховувати і вплив зовнішнього середовища. Дитина з неповної родини частіше виявляється об'єктом морально-психологічного тиску з боку дітей із благополучних повних родин, що веде до формування почуття непевності, а нерідко й озлобленості, агресивності. У таких дітей можуть не сформуватися альтруїстичні й гуманістичні якості, риси, без яких неможливе створення вже власної благополучної сімейної обстановки. Формування особистості дитини ще більше ускладнюється в тому випадку, якщо вона була свідком або учасником сімейних конфліктів і скандалів, які привели його батьків до розлучення. Відсутність чоловіка в родині особливо деформує процес соціалізації хлопчиків, для яких у ній не виявляється природної соціальної моделі для наслідування. Ще складніше процес соціалізації дітей відбувається там, де мати наполегливо намагається влаштувати свою долю. У такій родині часто з'являються нові чоловіки. Деякі з них поселяються у квартирі, перебудовують на свій лад сімейний побут, вимагають від дитини певного відношення до себе, а потім ідуть. Їхнє місце займають інші, і все починається спочатку. Дитина занедбана. Він відчуває себе нікому не потрібним. У таких умовах ускладнюючим фактором є прояви насильства щодо дитини.

Плануючи профілактичні стратегії попередження насильства щодо підлітків у неповній сім'ї, де більше передумов для переживання стресу, ніж у звичайній, важливо диференціювати роботу з урахуванням основних факторів ризику. Зокрема, такими є наступні фактори: низький прибуток і постійний брак грошей викликають напруженість, пов'язану з незадоволеністю основних потреб членів сім'ї; безробіття або тимчасова робота; багатодітна сім'я, що вимагає великих емоційних і матеріальних витрат; молода сім'я, народження дитини в поєднанні з незрілістю особистості батьків, низьким рівнем освіти погіршує соціально-економічні умови сім'ї; належність до релігійної секти, проживання в обмеженому колі людей – селі, маленькому містечку, в поєднанні з безробіттям та низьким рівнем освіти призводять до соціальної ізоляції й обмежує можливості підтримки і соціального контролю; погані квартирні умови, перенаселеність житлової площі призводять до додаткової напруженості, що може спровокувати насильство; відсутність соціальної

допомоги.

Важливо враховувати, що прямо вивчати прояви насильства в сім'ї дуже важко, тому це робиться опосередковано, через спостереження типових переживань підлітків, де можна простежити випадки, коли практикується насильство в сім'ї. Педагогу це цілком під силу, та й самі діти часто знають про те, як живеться їхнім товаришам у сім'ї. Діти з сімей, в яких практикується насильство, відчувають постійний психологічний дискомфорт, для них – це справжня трагедія. Існує ряд спільних ознак, що характеризують переживання та поведінку дітей із сімей, в яких практикується насильство. Природно, що не всі ці ознаки притаманні усім таким дітям, але більшість з них все-таки має місце.

Насильство в сім'ї завжди було закритою темою для суспільства. Та проводячи комплексні спостереження основних факторів сімейного середовища, які сприяють насильству щодо підлітків можливо проводити діагностико-профілактичну роботу з сім'ями з урахуванням цих спостережень. Завданням педагога у таких випадках є роз'яснення батькам цієї ситуації. Однак педагог повинен мати високу компетентність та авторитет. Адже батьків потрібно ознайомити з основними аспектами проблеми. Їхні тривоги з приводу поведінки дитини повинні одержати з боку педагога грамотне педагогічне трактування.

О. М. Мельник

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОБУТУ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Розвиток будь-якого суспільства неможливий без систематичної та цілеспрямованої роботи у сфері виховання справжнього громадянина. Аналіз сучасної суспільної практики доводить, що сьогодні особливо гострою є проблема виховання у молодого покоління культури побуту. Сьогодні як ніколи важливо, щоб молодь могла господарювати по-новому, вміла облаштовувати свій побут, раціонально вести господарство, планувати сімейний бюджет, враховуючи сімейні ресурси, виконувати обтяжливі щоденні господарсько-побутові обов'язки та розподіляти їх; усвідомлювати їх життєву необхідність для подальшого сімейного життя та розвитку особистості тощо. Формування цих якостей сприяє вихованню людини-господаря, здатної вирішувати будь-які побутові задачі, справитися з тими побутовими труднощами, що виникають в процесі життєдіяльності. Особливо актуальною є проблема виховання культури побуту в учнів шкіл-інтернатів, оскільки одним із головних завдань інтернатних закладів є підготовка їх вихованців до подальшого самостійного життя.

Вперше культура побуту стає предметом самостійного дослідження в 70-х рр. ХХ ст. В ті часи зверталася увага на проблеми діалектики загального та особливого в розвитку культури побуту, вплив та значення традицій, звичаїв, обрядів на розвиток та зміни культури побуту різних народів; фактори підвищення культури побуту; роль культури побуту в розвитку особистості. З середини 80-х рр. культура побуту стає об'єктом вивчення цілого ряду наук: філософії, етнографії, історії, педагогіки, соціології, психології, культурології,